

СПЕЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 159.9.072:376.2

DOI 10.31865/2077-1827.2(110)2026.361724

METHODOLOGY OF SCIENTIFIC RESEARCH IN SPECIAL EDUCATION: DISTAL VISUAL DIAGNOSTICS OF CHILDREN'S PHYSICAL DEVELOPMENT

МЕТОДИКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ: ДИСТАЛЬНА ВІЗУАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ

Микола Єфименко

доктор педагогічних наук, професор

E-mail: efimnn1958@gmail.com

ORCID 0000-0001-7539-8007

Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, Україна

Mykola Efymenko

D.Sc. in Pedagogy, Professor,

E-mail: efimnn1958@gmail.com

ORCID 0000-0001-7539-8007

Dnipro National University named
after Oles Honchar, Ukraine

ABSTRACT

The article is devoted to an important direction of the general methodology of scientific research in special pedagogy, namely – the method of observation of the motor activity of children with special educational needs. Observations have always occupied a leading niche in pedagogical scientific research, both in ascertaining and in formative pedagogical experiments. Primary pedagogical observations allow the researcher to identify the features of the psychophysical development of children with special educational needs and to select the appropriate methodology, program, system of corrective actions to overcome the identified deviations or distortions of development.

The method of observing the motor and play activities of children with special educational needs is especially effective. The child's movements are always well visualized and can be recorded by various means (pictures, drawings, symbols, photography and video). It is convenient for a diagnostician to work with visual information that can be studied and analyzed using spatial mathematical methods (measurements).

The research is based on the author's method of M. M. Yefimenko "Distal visual diagnostics (DVD)", which was the result of many years of scientific and practical research by the author of this article. Initially, it was the author's method of neuropedagogical diagnostics of physical development and health of children, which provided for physical contact between the teacher and the child during testing. But later, in this general method of game testing, a specific direction began to emerge, associated with non-contact remote diagnostics of the psychophysical state of children. This approach has confirmed its relevance and significance. First, most

children with OOP automatically tense up in psychophysical terms when communicating with other people (adults), and therefore it is often difficult to obtain objective information about the state of their motor sphere when conducting contact tests on the physical development of children. The remote form of testing solves this problem. Second, in today's socially difficult conditions, there is often no opportunity to meet with a specialist in the child's place of residence. Therefore, the relevance of the remote (distal) form of observation and diagnosis is increasing.

The article presents the basics of the author's approach of M. M. Yefimenko to the methodology of distal visual diagnostics of the physical development of children with special educational needs.

Key words: *scientific research methodology, special pedagogy, pedagogical observations, distal visual diagnostics (DVD).*

Актуальність теми. Загальновідомо, що візуальні спостереження завжди займали провідне місце в наукових педагогічних дослідженнях. Вони відносно прості, універсальні, зручні й не потребують додаткових організаційних зусиль і фінансових витрат, які необхідні, наприклад, для організації більш складних інструментальних варіантів педагогічної діагностики. Особливо актуальні вони по відношенню до дітей із особливими освітніми потребами. Безпосередня присутність дорослого, дослідника (іноді – зовсім незнайомого дитині) може напружувати підлеглого, обмежувати його вільні природні можливості та бажання. В умовах довготривалого військового стану, постійних стресогенних впливів на дітей, загального погіршення їхнього психофізичного стану, поведінкових моделей, – дистанційні методи спостереження за ними створюють найбільш комфортні умови для них і дозволяють отримувати при цьому об'єктивну наукову інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В будь-якому науковому дослідженні спостереження є одним із основних методів отримання даних (Важинський, Щербак, 2016; Данильян, Дзьобань, 2019; Добронравова, Руденко, Сидоренко, 2018; Ільченко, Мокляк, Кононець, 2022; Котловий, Павлик, Сейко, Ситняківська, 2023; Самсонов, Сільвестров, Тачиніна, 2022; Сидоренко, 2024 та ін.). В наведених роботах розкрито питання мети спостережень, вирішуваних за їх допомогою завдань, методики організації спостережень та фіксації отриманих результатів. Слід відзначити, що метод спостереження має провідне значення саме в галузі педагогіки та психології.

Це твердження посилюється по відношенню до педагогічних наукових досліджень, в яких приймають участь діти, учні, студенти тощо (Аносов, Елькін, Головова, Коробченко, 2015; Антонова, Єремєєва, Мирончук, 2018; Дубасенюк, Мирончук, 2025; Єрьоменко, Толмачова, Кузнецова, 2023). В цих дослідженнях розкрито загальні особливості організації і проведення наукових досліджень в умовах закладів освіти різних рівнів, включаючи питання педагогічних спостережень.

Але найбільшу актуальність цей метод дослідження набуває в спеціальній педагогіці, в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. В цьому випадку слід вести мову про педагогічні спостереження, як самий розповсюджений метод наукової діяльності в спеціальній освіті. Особливо широко він використовується під час досліджень рухової активності дітей із

різними порушеннями психофізичного розвитку (Беседа, 2022; Зюзін, 2025; Єфименко, 2013; Кантаржи, 2024; Литв'яков, 2025; Мога, 2019). Не зважаючи на це, метод спостереження в спеціальній педагогіці потребує свого більш детального покрокового розкриття, особливо в існуючих сьогодні складних умовах війни в Україні, коли значно зросли можливості й потреба в дистальних формах обстеження дітей і подальшої корекційної роботи з ними. Це необхідно вивчати здобувачам вищої освіти за спеціальністю А6 «Спеціальна освіта» для опанування нових форм дистальної візуальної діагностики дітей із особливими освітніми потребами. Наявна сьогодні недостатньо вирішена ситуація визначає **актуальність** представленого дослідження.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Метою дослідження є визначення ключових параметрів і критеріїв педагогічних спостережень (в тому числі й в онлайн-режимі) за дітьми з особливими освітніми потребами з метою підготовки попереднього заключення про стан їхнього фізичного розвитку.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення таких завдань:

1. На основі аналізу існуючої інформації з проблематики дослідження та особистого багаторічного практичного досвіду сформулювати основні параметри та критерії, які слід покласти в основу педагогічних спостережень за дітьми з особливими освітніми потребами.

2. Обґрунтувати основи авторської методики дистальної візуальної діагностики (ДВД) в системі педагогічних спостережень за рухово-ігровою діяльністю вказаної категорії дітей.

3. Перевірити ефективність створеної методики ДВД на практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В процесі роботи нами було використано такі *методи* дослідження: пошук відповідної до тематики дослідження інформації із доступних джерел та її структуризація; аналіз і систематизація отриманої інформації; моделювання інноваційного підходу до дистальної візуальної діагностики фізичного розвитку дітей із особливими освітніми потребами в умовах війни в Україні.

Метод педагогічних спостережень у спеціальній педагогіці – це цілеспрямоване, систематичне сприйняття особливостей розвитку та поведінки дітей з особливими освітніми потребами тут і тепер в природних умовах (навчання, гри, комунікацій). Цей відносно простий і доступний для педагогів метод є емпіричним – він дозволяє спостерігати та фіксувати зовнішні прояви соматичних і психічних процесів, які транслюють діти під час своєї організованої або вільної життєдіяльності.

В різних літературних джерелах прийнято виділяти такі види педагогічних спостережень: *відкрите, закрите (приховане), пряме, опосередковане, самоспостереження, включене, стороннє, безперервне, дискретне, суцільне, вибіркоче, польове, лабораторне, ситуативне, періодичне, лонгitudне (довготривале), стандартизоване і нестандартизоване тощо.*

Говорячи про сучасні, ускладнені чотирьохрічною війною й соціальними негараздами умов існування дітей із особливими освітніми потребами в Україні, слід особливо виділити актуальність *стороннього прихованого виду педагогічних спостережень*. І цьому є низка важливих причин:

---

1. Війна й активні бойові дії, особливо в південно-східних областях нашої держави, вимусили тисячі українських сімей мігрувати як в інші регіони України, так і далеко за кордон (в Європу, Америку тощо). Такі діти часто не мають реальної можливості безпосередньо зустрітися з педагогом та іншими фахівцями, які могли б повноцінно обстежити психофізичний стан дитини з ООП, та ще й додатково постраждалої від стресогенних факторів війни.

2. Навіть якщо родини з дітьми з ООП не покидають територій своїх помешкань, наприклад, в Донецькій, Сумській, Чернігівській, Харківській, Запорізькій та Херсонській областях, в більшості з них заклади дошкільної та загальноосвітньої шкільної освіти або вже давно не працюють, або функціонують в режимі онлайн, тобто на відстані. В цьому випадку педагоги не мають можливості безпосередньо спілкуватися з дітьми, а тому стають неможливими живі педагогічні спостереження за ними.

3. Діти з ООП, особливо сучасні діти війни, мають специфічну емоційну сферу та комунікативні функції. Їх може дратувати, напружувати або пригнічувати (і навіть лякати) безпосередній контакт з педагогом (або іншим дорослим-фахівцем), особливо при зміні місця помешкання, при виїзді за кордон. Потрібні більш м'які, адаптовані під сучасні складні соціальні реалії буття методи педагогічної та психологічної діагностики дітей із особливими освітніми потребами.

4. Далеко не завжди в тій місцевості, де вимушено проживає родина з дитиною з ООП, присутній фахівець відповідної спеціальності: ортопедагог, тифлопедагог, сурдопедагог, психокорекційний педагог, логопедія, психологиня тощо. В таких випадках необхідна зовнішня дистанційна візуальна консультація фахівців з інших закладів та / або регіонів України й навіть із-за кордону. Інтернет та існуючі онлайн-ресурси сьогодні також забезпечують таку унікальну можливість спілкуватися в даному контексті на відстані.

5. І це може бути не одна консультація, а декілька онлайн-консультацій на основі педагогічних (психологічних, медичних) спостережень, які проводять фахівці з різних галузей та регіонів нашої держави і не тільки. Своєрідний, колегіальний дистанційний відеоконсиліум.

Педагогічні спостереження мають і свої недоліки, до яких слід віднести такі:

А) Вони в своїй основі в значній мірі суб'єктивні, особливо при варіантах, коли педагог робить сам такі спостереження, орієнтуючись тільки на свій зір.

Б) Тракткування отриманих спостережень також можуть залежати від загального психофізичного стану дослідника, в якому він виконував ці спостереження. В цьому випадку отриманні дані можуть варіюватися від особливостей сприйняття педагогом тут і тепер діяльності дитини.

В) Педагогічні спостереження обмежені кількістю дітей, за якими одночасно вони ведуться. Можна дещо збільшувати кількість досліджуваних дітей, але якість спостереження при цьому буде помітно знижуватись.

Г) Живі педагогічні спостереження зазвичай недовготривалі й тому не можуть гарантувати високий відсоток достовірності. За їх допомогою можна оперувати інформацією, яка була отримана в відносно невеликий відрізок часу, в той час, коли ключові події можуть відбутися раніше або пізніше термінів спостережень.

Педагогічні спостереження стають більш об'єктивними в тих випадках,

---

коли для їхнього проведення використовуються методи фото- і відеореєстрації. Це дозволяє зберігати отриману інформацію на відповідних носіях, періодично, за необхідності, повертатися до неї для уточнення деяких моментів діагностування, або коригування педагогічного заключення.

Використання відеозйомки дозволяє робити це непомітно для дитини, на відстані й достатньо тривало. Таким чином став формуватися новий сучасний метод наукового дослідження, який було названо дистальна візуальна діагностика.

Дистальна візуальна діагностика (ДВД) – це авторська методика М. М. Єфименка з дистанційного візуального спостереження за дитиною та її вільною рухово-ігровою діяльністю за допомогою безпосередньо зору діагноста, а також спеціальних технічних пристроїв фото- та відеореєстрації для подальшого аналізу просторових, часових, енергетичних параметрів цієї діяльності з метою підготовки попереднього педагогічного заключення про особливості психофізичного стану дитини. Слово «дистальний» використано нами як синонім слова «віддалений», що знаходиться на деякій відстані від спостерігача.

Дистанція спостереження може бути різною: від невеликою (до декількох метрів) до значної (до 10 – 15 – 20 м). Чим менша відстань від спостерігача до дитини – тим краща якість отриманої візуальної та аудіоінформації. Остання має важливе значення, особливо для досліджень в області психічного розвитку дітей із ООП: їхньої емоційно-вольової сфери, адаптації до нових умов життя, комунікацій із однолітками та дорослими, особливостей поведінки тощо.

Самою простою слід вважати скритне візуальне спостереження педагога за дитиною з графічною фіксацією на папері типових діагностичних положень, поз та рухово-ігрових дій і реакцій дитини, яка досліджується. Для цього використовується м'який простий олівець і аркуш паперу. Педагог непомітно спостерігає за конкретною дитиною й періодично фіксує за допомогою малюнків умовних біомеханічних чоловічків діагностичне положення або позу дитини, які можуть дати цінну інформацію про її психофізичний стан. При цьому для *тонічної діагностики* (виявлення особливостей тону м'язів тулуба, кінцівок, пальців, обличчя тощо) рекомендуємо використовувати так зване *кольорове інтонування* на рисунку відповідних біолонок дитини. Зелений колір символізує нормотонію (норму), блакитний або синій – неприродно знижений м'язовий тонус (гіпотонію), червоний – неприродно підвищений м'язовий тонус (гіпертонію), сполучення блакитного та червоного кольорів на рисунку – мінливий тонус (дистонію). Оформлені таким колористичним чином педагогічні спостереження дозволять педагогу-діагносту отримати достатньо точну інформацію про існуючі в дитини неврологічні проблеми, які віддзеркалюються на стані тону м'язів відповідних груп м'язів.

Другий умовний рівень педагогічних спостережень пов'язаний із *технікою фотореєстрації* типових для дитини з особливими освітніми потребами положень та поз під час її вільної рухово-ігрової діяльності.

Унікальність такого методу діагностики в сучасних умовах:

1. Дитина поводить себе природно, не відчуваючи, що її вивчають.
2. При такому варіанті буде отримана об'єктивна візуальна інформація про психофізичний стан дитини з особливими освітніми потребами.
3. Діагност може спостерігати за дитиною, фотографувати її, особливо цікаві діагностичні моменти.

4. Цей вид діагностики самий коректний у сучасних умовах буття, не напружує ні дітей, ні їхніх батьків (хоча й виконується з їх дозволу).

На думку В. В. Бойка, автора *педагогічної кібернетики*, будь-які рухи виконуються не окремими м'язами або їх групами, а цілісним організмом, який в аспекті рухової діяльності виступає як рухова кібернетична система (РКС) (Єфименко, 2012). На його думку, аналіз специфіки стану РКС необхідно виконувати на основі комплексного дослідження трьох фундаментальних параметрів: просторового, часового та енергетичного. Правильно організовані педагогічні спостереження надають педагогу можливість аналізувати всі три вказані параметри, серед яких головним вважається просторовий параметр. Як раз він може бути достатньо точно і об'єктивно зафіксованим за допомогою методу педагогічного спостереження. В основі такого спостереження лежить 3D-вимір, координати довжини, ширини і висоти в розташуванні тіла дитини та її кінцівок у просторі.

Починати педагогічні спостереження фізичного розвитку дитини з ООП необхідно з загального праксису (тобто – основних рухів) в їх онтогенетичній послідовності, наведеній нижче. Звертати увагу треба на неприродні, викривлені, недорозвинуті або компенсаторні пози та рухи, які з високою вірогідністю говорять про внутрішньоутробне чи пологове травмування або пригнічення тієї або іншої ланки нервової системи дитини на рівні головного та / або спинного мозку:

Лежання: Дитина спить тільки на спині. Дитина спить тільки на животі. Дитина спить тільки на одному боці. Дитина спить, закинувши голову назад. Дитина спить в неприродних позах тіла і положеннях кінцівок. Дитина постійно рухається під час сну. Під час сну дитина повертається тільки в один бік (наприклад, лівий). Під час сну дитина намагається закинути ногу на підвищення. Під час сну на спині руки та ноги дитини розташовані несиметрично. Під час сну дитина обхоплює руками зігнуті ноги.

Повзання: Дитина пізно почала повзати (після 6 місяців). Не повзала зовсім. Повзає стрибками. Повзає одним боком вперед. Повзає сідницями вперед. Повзає по колу тільки в один бік. Повзає тільки за допомогою рук. Повзає тільки за допомогою ніг. Повзає, спираючись руками на кулачки. При повзанні стає на стопу однієї ноги, інша нога стоїть на коліні (асиметричний варіант).

Сидіння. Дитина самостійно сіла в 7 місяців і пізніше. Самостійно сидить невпевнено. Сидить в позі «дельтаплану» (коли стегна зведені, а гомілки розігнуті й лежать на підлозі. Сидить «по-турецьки». Сидить в позі «бар'єриста». «Заплітає» одну ногу навколо іншої, коли сидить на стільці. Сидить на дивані, завжди згинаючи під себе тільки одну ногу. Довго сидить на зігнутих колінках. Дитині важко довго сидіти з прямою спиною (кругла спина). Дитина сидить, завжди спираючись на одну руку.

Стояння: Дитина пізно навчилася самостійно стояти (після 10 міс). Вона може стояти тільки спираючись спиною на опору. Спостерігається «Х»-подібна форма ніг. Спостерігається «С»-подібна форма ніг. Спостерігається «О»-подібна форма ніг. Спостерігається «Z»-подібна форма ніг. Дитина в якості опорної постійно вибирає тільки одну ногу. Дитина встає з підлоги або стільця, активно спираючись тільки на одну ногу (наприклад, ліву). Спостерігається перехресний тип розташування ніг при стоянні. При стоянні дитина постійно шукає додаткову ручну опору.

Ходьба: Самостійне ходіння почалось тільки після 12 місяців. Нестійка хода, дитина постійно губить рівновагу (часто падає). Ходьба з широким розташуванням ніг («хода моряка»). Падаюча ходьба на передніх відділах стоп («на носочках»). Ходьба на зовнішніх склепіннях стоп («ведмежа хода»). Ходьба на внутрішніх склепіннях стоп. Несиметрична ходьба (з різними варіантами розташування на опорі лівої та правої стоп). Ходьба за типом «плетіння коси» (коли ноги при ходьбі перехреснюються). Ходьба з «підстрибуванням». Дитина кульгає при ходьбі на одну ногу.

Лазіння: Дитина не любить лазити. Дитина боїться лазити. Дитина невпевнено лазить. При лазінні використовуються в основному однобічні кінцівки. Відсутній крослатеральний (перехресний) вид лазіння. Рухи лазіння некоординовані. Відсутня ритмічність при лазінні. Дитина не може опанувати всі основні види лазіння. При нестандартних видах лазіння виникають помітні труднощі. Не може самостійно лазити з використанням тільки трьох кінцівок.

Біг: Дитина до 3 років майже не бігала (дитина не бігає зі всіма дітьми). Під час бігу дитина часто губить рівновагу та падає. Під час бігу дитина постійно чіпляється однією ногою за опору. Бігаючи по колу, дитина рухається тільки в один бік (наприклад, вправо). Дитина під час бігу дуже розгойдується з боку на бік. Дитина бігає тільки на носочках («навшпиньках»). Під час бігу одна з ніг робить додаткові рухи в бік. Під час бігу дитина гуцає стопою об опору, не амортизуючи кроки. Під час бігу дитина закидає голову назад. Дитина під час бігу дуже напружується (м'язи обличчя, пальці рук, руки в цілому).

Підстрибування та стрибки: Дитина не любить підстрибувати на місці. Дитина майже ніколи не стрибає з місця та з розбігу. Підстрибування архаїчні та нескоординовані. Дитина не може самостійно перестрибнути через невеличку горизонтальну перешкоду. Дитина не може самостійно перестрибнути через невисоку вертикальну перешкоду. Дитина не вміє стрибнути в довжину з розбігу. Дитина не вміє стрибнути у висоту з розбігу. Дитина не вміє виконати багатоскоки. Дитина не може пересуватися за допомогою підстрибувань. При стрибках порушено зорово-моторне орієнтування (окомір).

Отримані під час педагогічних спостережень за загальним праксисом дитини візуальні дані в стислій інформативній формі записуються в спеціальний протокол дистальної візуальної діагностики загального праксису дитини (табл. 1). Фрази мають бути короткими, точними та вказувати не на те, що у дитини в нормі, а на тривожні ознаки основних параметрів: перш за все, *просторового*, який найбільш ефективно фіксується за допомогою педагогічних спостережень (відстань, яку дитина долає за допомогою основного руху, амплітуда рухів верхніми та нижніми кінцівками, положення тіла в просторі, постава дитини, поза активної дії або відпочинку, довжина кроку, ширина кроку, довжина стрибка, висота стрибка, довжина перешкоди, висота перешкоди, висота влізання на вертикальну конструкцію, траєкторія руху тощо).

Дали необхідно проаналізувати показники *часового параметру* (тривалість дії, тривалість паузи в дії, частоту повторів дії, швидкість виконання дії, темп виконання дії, тривалість відпочинку після виконання дії тощо).

Таблиця 1

ПРОТОКОЛ
дистальної візуальної діагностики (ДВД)
загального праксису (основних праксичних режимів)
 Прізвище та ім'я дитини _____ Вік _____
 Дата обстеження _____ Час _____ Місце _____

№	Основний праксичний режим	Зміст спостережень (особливості основних рухів)
I	ЛЕЖАННЯ	
II	ПОВЗАННЯ	
III	СИДІННЯ	
IV	СТОЯННЯ	
V	ХОДЬБА	
VI	ЛАЗІННЯ	
VII	БІГ	
VIII	ПІДСТРИБУВАННЯ, СТРИБКИ	

ПОПЕРЕДНЄ ЗАКЛЮЧЕННЯ

РЕКОМЕНДОВАНО

ВИКОНАВЦІ:

(_____)

(_____)

Насамкінець аналізуються показники енергетичного параметру рухової активності дитини: потужність виконання рухової дії, енергійність вправління, кількість витраченої енергії, способи її поповнення тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

1. Будь-яку рухово-ігрову діяльність дитини із особливими освітніми потребами, зокрема, стан її загального праксису, можна комплексно та ефективно

оцінити за допомогою дистанційного спостереження її основних параметрів: просторового, часового та енергетичного в їх єдиному об'єднаному баченні.

2. В основі авторської методики дистальної візуальної діагностики фізичного розвитку дитини має лежати просте візуальне спостереження діагностом рухово-ігрової діяльності дитини, але підсилене фотографічним супроводом або (що є найкращим варіантом) відеореєстрацією особливо інформативних діагностичних моментів.

3. Практична апробація авторської методики ДВД в процесі приватної педагогічної практики довела за допомогою наявних у батьків документів попередніх медичних інструментальних і комп'ютерних досліджень їхніх дітей свою достатньо високу інформативність. Вона може бути рекомендована педагогам в якості первинної експрес-діагностики фізичного розвитку дітей із особливими освітніми потребами при відвідуванні ними закладу дошкільної освіти або загальноосвітньої школи.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі знаходяться в пошуках оптимальних варіантів дистальної візуальної діагностики в контексті комбінованого використання можливостей живого спостереження за діяльністю дітей, методу фотографування, методу відеозйомки, методу креслення тощо.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Аносов, І. П., Елькін, М. В., Головкова, М. М., Коробченко, А. А. (2015). Основи науково-педагогічних досліджень: навч. посіб. Мелітополь: ТОВ «Вид. буд. ММД», 218 с.

Антонова, О. Є., Єремєєва, В. М., Мирончук, Н. М. (2018). Методика організації науково-педагогічних досліджень: метод. посіб. Житомир, 76 с.

Бєседа, В. В. (2022). Корекція фізичного розвитку дітей раннього і дошкільного віку з психомоторними порушеннями : Монографія. Вінниця: Твори. 476 с.

Важинський, С. Е., Щербак, Т. І. (2016). Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. 260 с.

Данильян, О. Г., Дзьобань, О. В. (2019). Методологія наукових досліджень : підруч. Харків: Право. 368 с.

Дубасенюк, О. А., Мирончук, Н. М. (2025). Методологія педагогічних досліджень та академічна доброчесність в освітній галузі: навч.-метод. посібник. 2-е вид., перероб. і доп. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка. 244 с.

Єфименко, М. М. (2012). Кібернетика удосконалення людини В. В. Бойка в системі корекційного фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського* : зб. наук. праць. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. № 3 – 4. С. 31-36.

Єфименко, М. М. (2013). Сучасні підходи до корекційно спрямованого фізичного виховання дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату : монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 356 с.

Зюзін, Ю. В. (2025). Корекція порушень мовленнєвого розвитку дітей засобами фізичного виховання. Вінниця : Твори. 208 с.

Кантаржи, В. К. (2024). Комплексна корекція кистьових функцій у дошкільників. Вінниця : Нілан-ЛТД. 260 с.

Литв'яков, М. В. (2025). Педагогічна корекція емоційно-вольової сфери дітей 5 – 7 років з порушенням опорно-рухового апарату засобами фізичних вправ у воді. Дис... докт. філос. Спеціальність 016. Український державний університет ім. М. П. Драгоманова. 258 с.

Методологія наукових досліджень : навчально-методичний посібник / Котловий, С. А., Павлик, Н. П., Сейко, Н. А., Ситняківська, С. М. (2023). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 89 с.

Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. (2018). За ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). Київ : ВПЦ «Київський університет». 607 с.

Методологія та організація наукових досліджень (2022): електронний посіб. для самостійної роботи та дистанційного навчання здобувачів освітнього ступеня «магістр» (денна форма навчання) спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка / укладачі : О. Ю. Ільченко, В. М. Мокляк, Н. В. Кононець. Полтава. 56 с.

Мога, М. Д. (2019). Корекція моторної сфери дітей раннього віку зі спастичним синдромом : Монографія. Вінниця : Твори., 444 с.

Основи науково-педагогічних досліджень (2023): навч.-метод. посіб. / уклад. О. Єрмоменко, І. Толмачова, О. Кузнецова. Харків. 140 с.

Самсонов, В. В., Сільвестров, А. М., Тачиніна, О. М. (2022). Методологія наукових досліджень та приклади її використання: навч. посібник. Київ : НУХТ. 385 с.

Сидоренко, В. В. (2024). Методологія і методи наукових досліджень: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО. 150 с.

REFERENCES

Anosov, I. P., Elkin, M. V., Holovkova, M. M., Korobchenko, A. A. (2015). *Osnovy naukovo-pedahohichnykh doslidzhen: navch. Posib* [Fundamentals of scientific and pedagogical research]. Melitopol: TOV «Vyd. bud. MMD», 218 s. [in Ukrainian].

Antonova, O. Ye., Yermieieva, V. M., Myronchuk, N. M. (2018). *Metodyka orhanizatsii naukovo-pedahohichnykh doslidzhen: metod. posib.* [Methodology for organizing scientific and pedagogical research]. Zhytomyr, 76 s. [in Ukrainian].

Biesieda, V. V. (2022). *Korektsiia fizychnoho rozvytku ditei rannoho i doshkilnoho viku z psykhomotornymy porushenniamy : Monohrafiia.* [Correction of physical development of early and preschool children with psychomotor disorders]. *Works.* Vinnytsia: Tvory. 476 s. [in Ukrainian].

Vazhynskyi, S. E., Shcherbak, T. I. (2016). *Metodyka ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen : navch. posib.* [Methodology and organization of scientific research]. Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka. 260 s. [in Ukrainian].

Danylian, O. H., Dzoban, O. V. (2019). *Metodolohiia naukovykh doslidzhen : pidruch.* [Scientific research methodology]. *Right.* Kharkiv: Pravo. 368 s. [in Ukrainian].

Dubaseniuk, O. A., Myronchuk, N. M. (2025). *Metodolohiia pedahohichnykh doslidzhen ta akademichna dobrochesnist v osvittii haluzi: navch.-metod. posibnyk.* 2-е вид., перероб. і доп. [Pedagogical research methodology and academic integrity in the educational field]. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka. 244 s. [in Ukrainian].

Yefymenko, M. M. (2012). *Kibernetyka udoskonalennia liudyny V. V. Boika v systemi korektsiinoho fizychnoho vykhovannia ditei z porushenniamy oporno-*

rukhovoho aparatu. [Cybernetics of human improvement V. V. Boyko in the system of corrective physical education of children with musculoskeletal disorders]. *Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*. Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K. D. Ushynskoho : zb. nauk. prats. Odesa : PNPU im. K. D. Ushynskoho. № 3 – 4. S. 31-36. [in Ukrainian].

Yefymenko, M. M. (2013). Suchasni pidkhody do korektsiino spriamovanoho fizychnoho vykhovannia doshkilnykiv z porushenniamy oporno-rukhovoho aparatu : monohrafiia. [Modern approaches to correctionally directed physical education of preschoolers with musculoskeletal disorders: monograph]. *Nilan-LTD LLC*. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD». 356 s. [in Ukrainian].

Ziuzin, Yu. V. (2025). Korektsiia porushen movlennievoho rozvytku ditei zasobamy fizychnoho vykhovannia. [Correction of speech development disorders in children using physical education]. *Works*. Vinnytsia : Tvory. 208 s. [in Ukrainian].

Kantarzhy, V. K. (2024). Kompleksna korektsiia kystovykh funktsii u doshkilnykiv. [Comprehensive correction of hand functions in preschoolers]. *Nilan-LTD LLC*. Vinnytsia : Nilan-LTD. 260 s. [in Ukrainian].

Lytviakov, M. V. (2025). Pedahohichna korektsiia emotsiino-volovoi sfery ditei 5 – 7 rokiv z porushenniam oporno-rukhovoho aparatu zasobamy fizychnykh vprav u vodi. [Pedagogical correction of the emotional and volitional sphere of children 5-7 years old with disorders of the musculoskeletal system using physical exercises in water]. *Dys... dokt. filos. Spetsialnist 016*. Ukrainskyi derzhavnyi universytet im. M. P. Drahomanova. 258 s. [in Ukrainian].

Metodolohiia naukovykh doslidzhen: navchalno-metodychnyi posibnyk [Scientific Research Methodology: A Teaching and Methodological Guide]. / Kotlovyi, S. A., Pavlyk, N. P., Seiko, N. A., Sytniakivska, S. M. (2023). *Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka*. 89 s. [in Ukrainian].

Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen : navch. posib. [Methodology and organization of scientific research] *VOC "Kyiv University" / I. S. Dobronravova, O. V. Rudenko, L. I. Sydorenko ta in. (2018). Za red. I. S. Dobronravovoi (ch. 1), O. V. Rudenko (ch. 2). Kyiv : VPTs «Kyivskyi universytet»*. 607 s. [in Ukrainian].

Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen [Methodology and organization of scientific research]. (2022): elektronnyi posib. dlia samostiinoi roboty ta dystantsiinoho navchannia zdobuvachiv osvithnoho stupenia «mahistr» (dena forma navchannia) spetsialnosti 011 Osvitni, pedahohichni nauky, haluzi znan 01 Osvita / Pedahohika / ukladachi : O. Yu. Ilchenko, V. M. Mokliak, N. V. Kononets. Poltava. 56 s. [in Ukrainian].

Moha, M. D. (2019). Korektsiia motornoi sfery ditei rannoho viku zi spastychnym syndromom : Monohrafiia. [Correction of the motor sphere of young children with spastic syndrome: Monograph]. *Works*. Vinnytsia : Tvory. 444 s. [in Ukrainian].

Osnovy naukovo-pedahohichnykh doslidzhen [Fundamentals of scientific and pedagogical research]. (2023): navch.-metod. posib. / uklad. O. Yeromenko, I. Tolmachova, O. Kuznetsova. Kharkiv. 140 s. [in Ukrainian].

Samsonov, V. V., Silvestrov, A. M., Tachynina, O. M. (2022). Metodolohiia naukovykh doslidzhen ta pryklady yii vykorystannia: navch. posibnyk. [Scientific research methodology and examples of its use]. Kyiv : NUKhT. 385 s. [in Ukrainian].

Sydorenko, V. V. (2024). Metodolohiia i metody naukovykh doslidzhen: navchalno-metodychnyi posibnyk. [Methodology and methods of scientific research: a teaching and methodological manual]. Bila Tserkva: BINPO. 150 s. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена важливому напрямку загальної методики наукових досліджень в спеціальній педагогіці, а саме – методу спостереження за руховою діяльністю дітей із особливими освітніми потребами. Спостереження завжди займали провідну нішу в педагогічних наукових дослідженнях, як у констатувальних, так і у формувальних педагогічних експериментах. Первинні педагогічні спостереження дозволяють досліднику виявити особливості психофізичного розвитку дітей із особливими освітніми потребами та підібрати відповідну методичку, програму, систему корекційних дій з подолання виявлених відхилень або викривлень розвитку.

Особливо ефективно застосування методу спостережень за рухово-ігровою діяльністю дітей із особливими освітніми потребами. Рухи дитини завжди гарно візуалізуються, можуть фіксуватися різними засобами (малюнками, кресленнями, символами, фотозйомкою та відеозйомкою). Педагогу-діагносту зручно працювати з візуальною інформацією, яку можна вивчати та аналізувати просторовими математичними методами (замірами).

За основу дослідження взята авторська методика М. М. Єфименка «Дистальна візуальна діагностика (ДВД)», яка стала результатом багаторічних науково-практичних досліджень автора цієї статті. Спочатку це була авторська методика нейропедагогічної діагностики фізичного розвитку й здоров'я дітей, якою передбачався фізичний контакт педагога і дитини при проведенні тестування. Але згодом в цій загальній методиці ігрового тестування почав виокремлюватися специфічний напрям, пов'язаний із безконтактною дистанційною діагностикою психофізичного стану дітей. Цей підхід підтвердив свою актуальність і значимість. По-перше, більшість дітей із ООП при спілкуванні з іншими людьми (дорослими) автоматично напружуються в психофізичному плані і тому часто буває важко отримати при проведенні контактних тестів з фізичного розвитку дітей об'єктивну інформацію про стан їхньої моторної сфери. Дистанційна форма тестування вирішує цю проблему. По-друге, в сучасних складних в соціальному плані умовах доволі часто відсутня можливість зустрітися з фахівцем (спеціалістом) в місці помешкання дитини. Тому зростає актуальність саме дистанційної (дистальної) форми спостереження і діагностування.

В статті представлені основи авторського підходу до методики дистальної візуальної діагностики фізичного розвитку дітей із особливими освітніми потребами.

Ключові слова: методика наукових досліджень, спеціальна педагогіка, педагогічні спостереження, дистальна візуальна діагностика (ДВД).

Дата надходження статті до видання: 10.04.2026 р.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.05.2026 р.

Дата публікації: 29.05.2026 р.
